

Ks. Bp Andrzej F. Dziuba*

Diecezja Łowicka

ZMAGANIA O WARTOŚCI DLA SPOŁECZNOŚCI LUDZKIEJ

Czy jest możliwe współcześnie, mając m.in. na względzie dążenie do zachowania tożsamości, zbudowanie życia we wspólnocie i takiej organizacji społeczności ludzkiej obejmującej cały świat, aby każdy człowiek indywidualnie, tj. osobowo, i wszyscy ludzie zarazem czuli się współuczestnikami i twórcami dobra wspólnego? Jaka jest w tym kontekście rola i jakie są zadania chrześcijan we współczesnym społeczeństwie, które z różnych racji przechodzi jakże zróżnicowane, czasem wręcz trudne do akceptacji fazy rozwoju? Jak w tym bogactwie, niejednokrotnie przeciwnym i niełatwym do przyjęcia, chrześcijaństwo może nadal spełniać swoją twórczą posługę społeczną tak w wymiarze osobowym, jak i wspólnotowym?

Te pytania dotyczą ostatecznie każdej społeczności czy wspólnoty, nawet jeśli nie do końca je sobie ona uświadamia. Są to bowiem pytania natury egzystencjalnej – trudno ich uniknąć i pozostać na nie obojętnym. Jakie są zatem wskazania czy sugestie dla konstruowania współżycia ludzi i budowania państwa społecznego, sprawiedliwego i solidarnego? Jakie powinny być aktualne zadania i zobowiązania polityki społecznej, zwłaszcza w stosunku do najsłabszych i najbardziej potrzebujących?

Wobec tych wszystkich i wielu innych pytań oraz płaszczyzn ogólnej świadomości społecznej relacji międzyludzkich, bez jakichkolwiek uprzedzeń, staje jedynym w swoim rodzaju i niepowtarzalne zobowiązanie *caritas*. Jest to dramatyczne wręcz, niezwykle bliskie życiu pytanie o osobowe i konkretne dzielenie „chleba powszedniego” (por. Mt 6,11; Łk 11,3)¹, o świadomość osobowego spełniania

* Ks. Bp Andrzej F. Dziuba – prof. dr hab., biskup diecezjalny łowicki, profesor nauk teologicznych, kierownik Katedry Historii Teologii Moralnej Uniwersytetu Stefana Kardynała Wyszyńskiego w Warszawie. Przewodniczący Rady Naukowej Konferencji Episkopatu Polski, członek Zespołu ds. Kontaktów z Konferencją Episkopatu Francji, członek Kościelnej Komisji Konkordatowej, przewodniczący Zespołu ds. Szkolnictwa Wyższego, przewodniczący Zespołu ds. Stypendiów Naukowych i Językowych, delegat Konferencji Episkopatu Polski na Międzynarodowe Kongresy Eucharystyczne. Naczelnny kapelan Związku Polskich Kawalerów Maltańskich.

¹ Por. Katechizm Kościoła Katolickiego (KKK), 2828–2837.

tęgo zadania w konkretnym miejscu i czasie. W tym kontekście także kultura chrześcijańska, wraz z całym jej bogactwem, pragnie oddziaływać na codzienne postawy, drogi życia i mieć odniesienie do realiów ludzkiej solidarności.

Ubodzy, polityka społeczna, dobro wspólne

Współcześnie trzeba ponownie przemyśleć relacje państwo-wymiana wytworzonych dóbr produkcji, oczywiście bez zanegowania roli regulacyjnej państwa, które nie może zrezygnować ze zobowiązania czy zadania opieki na rzecz „dobra wspólnego”. Ma ono bowiem jako wyraz świadomej społecznej odpowiedzialności określone zadania wobec reprezentowanej społeczności.

Nie będąc ani ideologią, ani teorią, kategoria dobra wspólnego – jako jeden z najistotniejszych zworników ładu społecznego – staje się zobowiązaniem do stworzenia warunków pełnego rozwoju wszystkim tym, którzy uczestniczą w danym systemie społecznym². Najważniejszym elementem dobra wspólnego pozostaje poszanowanie osoby ludzkiej, jej godności i praw. Prawdziwym dobrem wspólnym może być tylko takie dobro realizowane w życiu społecznym, które jednocześnie bierze pod uwagę dobro całego człowieka³.

Pojawia się jednak konieczność nowej myśli społecznej i politycznej, podkreślającej propozycje, które prowadzą do okrzepnięcia i podjęcia właściwych funkcji wszystkich zdrowych społecznie sił kraju. Ich podstawowym motorem i stymulatorem winno przede wszystkim być pragnienie dobra wspólnego. Zdaniem Jana XXIII „dobra wspólne dotyczy całego człowieka, to znaczy zarówno jego potrzeb ciała, jak i ducha”⁴. Nie można utożsamiać dobra wspólnego z sumą dóbr materialnych posiadanych przez określoną społeczność, ani też przeciwstawiać sobie dobra wspólnego – doczesnego, i nadprzyrodzonego. Ma ono charakter integralny i w tym kontekście wskazuje na konieczność stworzenia każdemu z członków społeczności odpowiednich warunków do wypełnienia jego powołania. Oznacza to, że na treść dobra wspólnego będą składały się m.in. zwłaszcza dobrobyt, ekonomiczny rozwój, pokój, porządek społeczny i bezpieczeństwo społeczne⁵.

Z tego dopiero rodzą się inne trzy szczegółowe fundamentalne aspekty rozszerzające rozumienie problematyki politycznej:

- polityka jako konstruowanie prawa i sprawiedliwości. Idzie tu nie o refleksję czy obronę praw nielicznych, czasem uprzywilejowanych z różnych racji

² Por. Jan Paweł II, *Przemówienie z okazji 30. rocznicy Europejskiej Konwencji Praw Człowieka „Obrona praw ludzkich w Europie”*, 9 XI 1980, w: Jan Paweł II, *Nauczanie społeczne*, 1980, t. 3, red. P. Nitecki, J. Skwara, E. Stróżyk, Warszawa 1984, s. 163–167.

³ Por. Jan Paweł II, *Redemptor hominis*, Città del Vaticano 1979, nr 14.

⁴ Jan XXIII, *Pacem in terris*, Città del Vaticano 1963, nr 57.

⁵ Por. Jan Paweł II, *Veritatis splendor*, Città del Vaticano 1993, nr 95–101; KKK 1907–1909.

grup, ale o bezpieczeństwo i opiekę prawną zapewnioną każdemu członkowi społeczności państwowej. Następnie idzie o sprawiedliwy podział z jednej strony obowiązków – ciężarów społecznych, a z drugiej dóbr – korzyści. Wreszcie ważna jest pewność posiadanych praw wobec dyskryminującej czasem sprawiedliwości.

- polityka jako zdobywanie demokratycznego konsensu. Nadmierna koncentracja środków przekazu w rękach niewielu i konstruowanie przez nich obrazów oraz orędzi często fikcyjnych tworzy fałszywy konsensus polityczny, a w zasadzie jego brak. Nie prowadzi to do prawdziwej konfrontacji, pluralizmu na płaszczyźnie realnych problemów życia społecznego i osobowego. Uniemożliwia to zrozumienie, zestawienie i współudział w szerokiej dyskusji politycznej i kulturalnej.
- polityka jako współudział i przejrzystość, otwartość. Istnieje pilna potrzeba powrotu do autentycznie otwartych i publicznych dyskusji oraz debat politycznych. Winno to być wolne od partykularnych i osobowych powiązań, a borów politycznych. To także powinno pomóc w zweryfikowaniu przejrzystości metody, problematyki oraz oczekiwanych rezultatów przedstawianych propozycji. Można rozpocząć od zainteresowania się pracownikami lokalnych administracji i wypełniania oraz tworzenia przez nich lokalnych bilansów. To pierwszy poziom bezpośredniego demokratycznego udziału w polityce i prawdopodobnie najlepiej właśnie od niego rozpocząć. To także szansa bezpośredniego doświadczenia udziału w polityce.

Realizacja dobra wspólnego jest istotną racją władz publicznych. „Wspólnota polityczna istnieje [...] dla dobra wspólnego, w którym znajduje ona pełne uzasadnienie i sens i z którego bierze swoje pierwotne i sobie właściwe prawo”⁶. Staranie o dobro wspólne winno być troską nie tylko sprawujących władzę, ale wszystkich obywateli – jest to szczególne zobowiązanie katolików świeckich⁷; winno się przejawiać we wszystkich sektorach życia społecznego⁸. Starania o dobro wspólne nie można ograniczać tylko do swojego kraju czy kontynentu. W tym przypadku wezwanie do angażowania się na rzecz dobra wspólnego jako

⁶ Jan Paweł II, *Razem tworzyć wspólne dobro ojczyzny. Przemówienie w Parlamencie*, Warszawa, 11.06.1999, „L'Osservatore Romano” 20:1999, nr 8, s. 53 (nr 4); Por. KDK, 74; Jan Paweł II, *Centesimus annus*, Città del Vaticano 1991, nr 11.

⁷ Por. Jan Paweł II, *Christifideles laici*, Città del Vaticano 1988, nr 42.

⁸ Por. Jan Paweł II, *Razem tworzyć wspólne dobro ojczyzny*, s. 53; Jan Paweł II, *Laborem exercens*, Città del Vaticano 1981, nr 20; Jan Paweł II, *Przemówienie na 68. Sesji Międzynarodowej Organizacji Pracy*, Genewa, 15.06.1982, w: Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, v. 2. 1982, red. Z. Walkiewicz. Poznań 1996, nr 10, s. 82–83.

„dobra wszystkich i każdego” łączy się z apelem o ogólnoludzką solidarność oraz właściwie rozumianą miłością społeczną⁹.

Caritas i społeczeństwo, sprawiedliwość i solidarność

Wielorakie współczesne przemiany oraz przewartościowania stwarzają wiele trudności ewangelizacyjnych, a zatem wymagają nowych zasad projektowania i działania duszpasterskiego. Niezbędne jest zatem wprowadzenie m.in. wychowania oraz formacji ku zaangażowaniu społecznemu i politycznemu, przekazywanemu także przez katechezę młodzieży i dorosłych. To jest kształtowaniem odpowiedzialności politycznej, która zawsze dotyczy indywidualnie każdego chrześcijanina. Oczywiście, należy tu zawsze mieć na względzie jako punkt odniesienia naukę społeczną Kościoła. Uwaga kieruje się szczególnie ku ubóstwu i biedzie, które dziś dostrzegane są w wielu nowych postaciach tak w wymiarze materialnym, jak i duchowym. Oto:

w naszej epoce są jeszcze ludzie, którzy umierają z głodu, skazani na analfabetyzm, nie mający dostępu do najbardziej podstawowej opieki lekarskiej, pozbawieni domu, w którym mogliby znaleźć schronienie? [...] trzeba, aby w obliczu tej sytuacji chrześcijanin uczył się wyrażać swą wiarę w Chrystusa przez odczytywanie ukrytego wezwania, jakie On kieruje do niego ze świata ubóstwa¹⁰.

Propaguje się osobowe zaangażowanie dla zindywidualizowania i odnowienia rozeznania przyczyn ubóstwa. Ważne jest w tym kontekście uwrażliwienie na ekonomię i politykę solidarności jako swoiste antidotum na tego typu niedomagania cywilizacyjne. Dlatego:

pilnym i odpowiedzialnym zadaniem świeckich jest dawanie świadectwa tym wartościom ludzkim i ewangelicznym, które posiadają wewnętrzny związek z działalnością polityczną, jak wolność, sprawiedliwość, solidarność, wierne i bezinteresowne oddanie sprawie wspólnego dobra, prosty styl życia, preferencyjna opcja na rzecz ubogich i najmniejszych¹¹.

Warto tu wziąć pod uwagę niektóre znaczące propozycje, jakie pojawiły się ostatnio w refleksji wokół tych zagadnień. Chodzi tu o promocję tzw. trzeciego sektora, nowe formy solidarnego oszczędzania, współpracę i przedsiębiorczość, zwłaszcza na rzecz miejsc pracy dla młodzieży, choć nie zapomina się i o innych¹².

⁹ Por. Jan Paweł II, *Laborem exercens*, nr 14; Jan Paweł II, *Sollicitudo rei socialis*, Città del Vaticano 1987, nr 38-40, 43; Jan Paweł II, *Centesimus annus*, nr 35.

¹⁰ Jan Paweł II, *Novo millennio ineunte*, Città del Vaticano 2001, nr 35.

¹¹ Jan Paweł II, *Christifideles laici*, nr 42. Por. Jan Paweł II, *Pastores dabo vobis*, Città del Vaticano 1992, nr 49.

¹² „Działania społeczeństwa obywatelskiego – zwłaszcza wolontariatu i współpracy w obszarze

Zagadnienia te są nową nadzieją, a szczególnie dotyczą tzw. Południa, ale nie są one obce dla Północy. „Inicjatywy tak zwanego »trzeciego sektora« są coraz bardziej znacząca okazją do rozwoju pracy i gospodarki”¹³.

Idzie tu także o gwarancje dostępu do podstawowych usług, do których wszyscy winni mieć prawo. Nie można pominąć kompleksowych rozwiązań prawnych w stosunku do emigrantów czy imigrantów. Oczekiwane jest ożywienie współpracy międzynarodowej, wręcz światowej, na rzecz sprawiedliwego rozwoju. Chodzi także o zmniejszenie ciężaru długów i innych zobowiązań krajów ubogich, najczęściej Trzeciego Świata, wobec społeczności bogatej (Północ, Zachód), o przemysłenie „sprawy redukcji, jeśli nie całkowitej likwidacji zadłużenia międzynarodowego, które ciąży na losach wielu narodów”¹⁴. Wreszcie pewnym rozwiązaniem wydaje się zmniejszenie zobowiązań cywilnych.

Oczekiwane jest także przekształcenie przemysłu zbrojeniowego i zakaz handlu bronią w celu twórczego i pozytywnego wspomoczenia rozwoju społeczno-kulturalnego. Niezbędne jest zatem podjęcie przez państwa odpowiednich działań, aby kontrolować produkcję, gromadzenie, sprzedaż i przemyt broni wszelkiego rodzaju, która stanowi szczególne zagrożenie dla pokoju¹⁵. Caritas popycha do twórczego dzielenia się w miłości z ostatnimi, najbardziej potrzebującymi i najbardziej biednymi. Sugeruje konkretną życiową praktykę wzajemnej hojności, ożywia i wspiera odpowiedzialność cywilną i polityczną dla budowania nowej społeczności – bardziej sprawiedliwej i solidarnej.

Kultura, dialog i partycypacja

Współczesny program rozwoju kulturalnego świata znaczony jest dynamizmem badań, poszukiwań, odpowiedzi, propozycji i komunikacji. Jest procesem napiętym, aby ostatecznie mógł przyczynić się m.in. do powstania i rozwoju zawartości kulturalnej dzieł nowej ewangelizacji. Jako taki jest także konkretnym i świadomym wkładem katolików dla życia osobowego, kraju i społeczności

prywatnym i społecznym, skrótowno nazywanym »trzecim sektorem«, aby odróżnić go od państwa i rynku – są najlepszym sposobem rozwijania społecznego wymiaru osoby, który w tych działaniach może się w pełni wyrazić” *Kompendium nauki społecznej Kościoła*, nr 419.

¹³ Papieska Rada Iustitia et Pax, *Kompendium nauki społecznej Kościoła* (KNSK), Kielce 2005, nr 293.

¹⁴ Jan Paweł II, *Tertio millennio adveniente*, Città del Vaticano 1994, nr 51. *Mimo niewątpliwie słuszności zasady, że zaciągnięte długi winny być spłacone, należy poszukiwać sposobów rozwiązania [...], które byłyby zgodne „z podstawowymi prawami narodów do istnienia i postępu”* (KNSK, nr 450). Por. Jan Paweł II, *Centesimus annus*, nr 35.

¹⁵ Por. Jan Paweł II, *Poszanowanie praw człowieka warunkiem prawdziwego pokoju*. Orędzie na XXXII Światowy Dzień Pokoju, Città del Vaticano 1998, nr 11. Por. KKK 2315.

szerszych. Przecież kulturę stanowi wszystko to, co ludzkość wytworzyła i co poszczególni ludzie sobie przyswoili jako całokształt życia moralno-duchowego¹⁶.

Kultura to nade wszystko system wartości, które potwierdzają i rozwijają człowieka oraz całą ludzką społeczność. To zespół wartości różnych jakościowo, dlatego też można i należy mówić o hierarchii wartości. Odniesieniem zasadniczym wobec wszystkich wartości jest człowiek i jego godność¹⁷. Aksjologia, którą proponuje kultura chrześcijańska, skupia się na fakcie, że Jezus Chrystus jest Boskim Prawodawcą¹⁸. W program ten winna być, stosownie do odpowiedzialności, zaangażowana cała wspólnota chrześcijańska, i to w wymiarze osobowym, a nie tylko w ogólnych i anonimowych wskazaniach. Każdy winien widzieć tu swoje własne zaangażowanie i odpowiedzialność. Tylko dzięki temu może rozwijać się kultura komunikacji i wspólnoty, bliskości i odpowiedzialności, znaczone bogactwem chrześcijańskim i ogólnoludzkim. Miłość jednak jest głównym „pasem transmisyjnym” procesu komunikacji, a zwłaszcza tego, co stanowi jego najgłębszą treść, czyli osoby. Żeby dać siebie na sposób osobowy, konieczna jest miłość¹⁹.

Codziennie duszpasterstwo i jego „zwykłe” formy powinny rozwijać się według ewangelizacyjnego zobowiązania zadanego przez Jezusa Chrystusa (por. Mt 28,19): czynicie uczniów ze wszystkich narodów w mocach Ducha Świętego²⁰. Tylko takie metody pozwalają na osiągnięcia – także w środowisku życia rodzinnego, kulturalnego, zawodowego i społecznego. W tym można wskazać na owocne sposoby myśli i życia ludzi wiary. „Poprzez inkulturację – przypomina Jan Paweł II – Kościół wciela Ewangelię w różne kultury i jednocześnie wprowadza narody z ich kulturami do swej własnej wspólnoty”²¹.

Niepowtarzalne miejsce spełniania projektu ewangelizacyjnej posługi zostaje zadane świeckim chrześcijanom, i to w wielorakości ich osobowej specyfikacji oraz podejmowanych dzieł. Idzie tu m.in. o życie rodzinne, codzienną obecność w środowisku pracy czy wykonywanego zawodu. Nie może być tu nieobecna szeroka sfera zaangażowania politycznego czy społecznego. Ewangelizacja winna

¹⁶ Por. KDK 53–54, 56, 60.

¹⁷ Por. Jan Paweł II, *Veritatis splendor*, nr 48.

¹⁸ Por. Jan Paweł II, *Veritatis splendor*, nr 2, 6, 12, 23.

¹⁹ Por. Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Aetatis novae*, Città del Vaticano 1992, nr 6.

²⁰ Por. R. Schnackenburg, *Nauka moralna Nowego Testamentu*, Warszawa 1983, s. 102–105; A. Jankowski, *Od Ducha Jahwe do Ducha Parakleta. Proces tworzenia się pneumatologii biblijnej*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 1977, nr 30, s. 58–63; M.A. Chevallier, *Souffle de Dieu. Le Saint Esprit dans le Nouveau Testament*, Paris 1978, s. 157–159; H. Langkammer, *Etyka Nowego Testamentu*. Wrocław 1985, s. 87–90; C. Caffarra, *Viventi in Cristo*, Milano 1981, s. 18–21.

²¹ Jan Paweł II, *Redemptoris missio*, Città del Vaticano 1990, nr 52.

jednak także oddziaływać w miejscach cierpienia i stanowią one ważny wycinek życia człowieka. Nie może być bowiem dla niej miejsc zastrzeżonych czy wyłączonych.

Ewangelia wchodzi na liczne nowożytny areopagi²².

Tych „areopagów” jest dziś wiele i są bardzo różne. Są to wielkie tereny współczesnej cywilizacji i kultury, polityki i ekonomii²³. To zaangażowanie na rzecz pokoju, rozwoju i wyzwolenia ludów, praw człowieka i narodów, przede wszystkim mniejszości, działanie na rzecz kobiety i dziecka, ochrony świata stworzonego, a także areopag kultury, pracy badawczej, stosunków międzynarodowych, które ułatwiają dialog i sprzyjają powstawaniu nowych planów życiowych²⁴.

Bogactwa osobowe człowieka i w pewnym sensie ludzi krzyżują się w splocie wzajemnych relacji i spotkań, które kształtują sfery życia osobowego, społecznego i politycznego narodu oraz innych wspólnot. W tych wszystkich środowiskach niezbędna i oczekiwana jest wielka odpowiedzialność wiary, duchowości i inteligencji.

Dzisiaj dostrzega się poważny kryzys we współczesnej kulturze, zwłaszcza tej moralnej. Dlatego potrzebny jest ciągły apel o właściwą antropologię kultury. Przyszłość człowieka zależy bowiem od kultury, „zależy w większym niż kiedykolwiek stopniu od naszych zbiorowych wyborów moralnych²⁵. Z wielu stron liczne społeczności, także świeckie, oczekują twórczego wkładu wspólnoty chrześcijańskiej w sferę podstawowych współczesnych pytań egzystencjalnych, ważnych dla odnowy etycznej współżycia społecznego. Okazuje się zatem uzasadnione i potrzebne większe otwarcie na dialog i udział w środowisku kultury światowej różnych podmiotów społecznych, także o zróżnicowanych inspiracjach ideologicznych. Dialog społeczny sprawia, że ludzie nie tylko wzajemnie się poznają, lecz także niwelują powstałe między nimi bariery. Rodzi on współodpowiedzialność i współuczestnictwo²⁶.

Program kulturalny proponowany przez katolików winien być otwarty na wszystkich i wyzwać gotowość spotkania z każdym, kto rozeznaje w sercu znaczenie nadziei ludzkiej i potrzebę odnowy delikatnej tkanki wspólnoty międzyludzkiej i międzynarodowej, wręcz światowej, jeśli nie kosmicznej. „Każdy człowiek, każdy naród, każda kultura i cywilizacja – wskazuje Jan Paweł II – mają

²² Por. Jan Paweł II, *Redemptoris missio*, nr 37.

²³ Jan Paweł II, *Tertio millennio adveniente*, nr 57.

²⁴ Jan Paweł II, *Redemptoris missio*, nr 37.

²⁵ Jan Paweł II, *Pamięć o przeszłości oznacza zaangażowanie w przyszłość*, Przemówienie przy Pomniku Pokoju, Hiroszima, 25 II 1981, w: Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, IV, 1, 1981, red. F. Kniotek, Poznań 1989, s. 262.

²⁶ Por. Jan Paweł II, *Sollicitudo rei socialis*, nr 44.

swoją rolę do wypełnienia i swoje miejsce w tajemniczym planie Boga i powszechnej historii zbawienia²⁷. Zawsze chodzi o kulturę otwartą na drugiego człowieka, niezależnie od tego, do jakiego ludu czy narodu on należy²⁸.

Państwo społeczne: stymulacja solidarności

Solidarność to bardzo ważny problem dotyczący głębokich sfer relacyjnych społeczeństwa, zaangażowania konkretnych osób. Dla chrześcijan to pytanie o posługę dla człowieka stworzonego na obraz i podobieństwo Boże (por. Rdz 1,27), wierzącego w Chrystusa, który przez swoje wcielenie związał się z człowiekiem²⁹. Wydaje się przede wszystkim konieczne sformułowanie kryteriów, na których winna opierać się reforma tzw. państwa społecznego. A jeszcze szerzej, niezbędne jest ponowne zdefiniowanie funkcji i roli państwa oraz jego relacji z wielorakimi różnorodnymi wyrazami manifestowania się społeczności cywilnej.

Dość szeroko widzianym i doświadczanym współcześnie zjawiskiem jest potrzeba zredukowania i przekwalifikowania kierunku wydatków publicznych. Niestety, to dość często tylko hasło wyborcze, a nie realny program. Jednak należy także widzieć i inne nie mniej odczuwane i podzielane przez wielu potrzeby, które w niczym nie przeciwstawiają się potrzebom uprzednio już zaspokajanych, a raczej z innymi współdziałają, i są wobec nich komplementarne. Idzie przede wszystkim o dostrzeżenie, stymulację i wspieranie różnorodnej siatki solidarności społecznej.

Świątą rzeczą dla wszystkich – uczy Vaticanum II – niech będzie zaliczenie solidarności społecznej do szczególnie ważnych obowiązków współczesnego człowieka oraz jej przestrzeganie. Im bardziej bowiem jednoczy się świat, tym wyraźniej obowiązki ludzi wykraczają poza poszczególne ugrupowania i powoli rozciągają się na cały świat³⁰.

Chodzi o to, aby ta solidarność obejmowała coraz to szersze kręgi osobowe i społeczne. Jej świadomość, tak żywa od wielu wieków, dziś ujawnia się w sposób może jeszcze bardziej widoczny i w nowych formach, wzmacniając poszczególne kraje czy regiony świata. Nie powinna ona jednak przysłonić czy wstrzymać ogólnych procesów rozwoju i postępu cywilizacyjnego danej społeczności. Jednak rozwój społeczny, jeśli ma być pełny, „winien urzeczywistniać się w ramach

²⁷ Jan Paweł II, *Slavorum apostoli*, Città del Vaticano 1984, nr 7.

²⁸ Por. Jan Paweł II, *Ecclesia in Europa*, Città del Vaticano 2003, nr 100–103.

²⁹ Por. KDK 22; L.F. Ladaria, *Antropologia teologica*, Roma–Casale Monferrato 1986, s. 90–96; J.T. Bottorf, *The Relation of Justification and Ethics in the Pauline Epistles*, „The Scottish Journal of Theology” 1973, no. 26, s. 426–429; F. Montagnini, *Messaggio del regno e appello morale nel Nuovo Testamento*, Brescia 1976, s. 61–66; E.M. Curtis, *Image of God*, in: *The Anchor Bible Dictionary*, New York 1992, vol. 3, s. 389–391.

³⁰ KDK 30.

solidarności i wolności, bez poświęcenia pod jakimkolwiek pozorem jednej czy drugiej³¹. Z innej strony rozwój jest nowym imieniem pokoju³². Zresztą sam Chrystus wzywa do rozwoju m.in. przez przypowieść o talentach (por. Mt 25,26-28)³³. Kościół wyraźnie przypomina:

Odpowiednie zarządzanie uzyskanymi darami, w tym również dobrami materialnymi, jest działaniem sprawiedliwym w stosunku do siebie oraz do innych ludzi: to, co się otrzymuje, musi być dobrze wykorzystane, przechowywane, powiększane, według nauki płynącej z przypowieści o talentach (por. Mt 25,14-30; Łk 19,12-27)³⁴.

Personalistyczna wizja rozwoju jest wyraźna:

Chodzi o rozwój osób, a nie tylko o mnożenie rzeczy, którymi osoby mogą się posługiwać, gdyż człowiek nie może zrezygnować z siebie, ze swojego właściwego miejsca w świecie widzialnym, nie może stać się niewolnikiem rzeczy, samych stosunków ekonomicznych, niewolnikiem produkcji, niewolnikiem swoich własnych wytworów³⁵.

Swoisty nacisk na znaczenie osoby, rodziny i różnych organizacji społecznych, zwłaszcza na najniższym szczeblu, skłania ku organizowaniu odpowiedniej i owocnej współpracy najpierw na ich własne, lokalne i bezpośrednie potrzeby. Wywołane w ten sposób działania, wpływające z własnych interesów, stymulują także ku szerszej i bezinteresownej świadomości braterstwa oraz solidarności zwłaszcza z uciskanymi i biednymi. Tych bowiem zazwyczaj postrzega się jako konkretnych ludzi, którzy wymagają określonej pomocy.

Jednak obecnie dominujące są „współczesne tendencje – jak wskazywał Jan Paweł II – prowadzące do uwolnienia człowieka od odpowiedzialności za bliźnich, wyrażające się między innymi zanikiem solidarności z najsłabszymi członkami społeczeństwa, jak starcy, chorzy, imigranci i dzieci, oraz obojętnością często występującą w relacjach między narodami, nawet wówczas, gdy w grę wchodzi wartości fundamentalne, takie jak życie, wolność i pokój”³⁶.

³¹ Jan Paweł II, *Sollicitudo rei socialis*, nr 33.

³² Jan Paweł II, *Sollicitudo rei socialis*, nr 10.

³³ KNSK, nr 259: „Jezus gani postawę gnuśnego sługi, który ukrywa swój talent w ziemi (por. Mt 25,14–30) i chwali sługę wiernego i roztropnego, którego pan zastał przy pełnieniu powierzonych mu obowiązków (por. Mt 24,46)”.

³⁴ KNSK, nr 326.

³⁵ Jan Paweł II, *Redemptor hominis*, nr 16.

³⁶ Jan Paweł II, *Evangelium vitae*, Città del Vaticano 1995, nr 8.

Podsumowanie

Perspektywa przyszłości wyzwala liczne refleksje oceniające i podsumowujące przeszłość, ale jednocześnie wybiegające ku temu, co przyjdzie. Stawiane są liczne pytania o fundamenty, na jakich winna być ona budowana, aby była bardziej pokojowa, przyjazna ludziom, sprawiedliwa, a przede wszystkim znaczone solidarnością. Są to pytania o wartości, które winny przybrać charakter osobowy i społeczny. W dzieło to chrześcijaństwo winno wnieść swój twórczy wkład.

Słowa kluczowe: wartości, społeczeństwo, caritas, solidarność, kultura, dialog, sprawiedliwość, dobro wspólne.

Summary

Struggle for Values in Human Society

Our present time, with its many developments and dynamic changes, carries with it many social challenges. The questions concerning the poor, social politics, and the care for the common good are always valid. Each issue calls for proper attention. Caritas discerns the various individual and social needs, taking into account such issues as justice and solidarity. As the world changes and develops, questions arise about culture, dialog and participation. Looking at the whole picture, one needs to ask about the social state and what can stimulate solidarity (unity).

In considering the present social state, one also reflects, evaluates and summarizes what has come before, while at the same time, remaining forward-looking. We also must ask ourselves what are the foundations on which a future society can become more peaceful and just, and most of all become more unified. These questions should translate into action. Christianity – with courage and determination – offers a powerful contribution to the work of building a better society.

Bibliografia

Opracowania

- Bottomf J.T., *The Relation of Justification and Ethics in the Pauline Epistles*, „The Scottish Journal of Theology” 1973.
- Caffarra C., *Viventi in Cristo*, Milano 1981.
- Chevallier M.A., *Souffle de Dieu. Le Saint Esprit dans le Nouveau Testament*, Paris 1978.
- Curtis E.M., *Image of God*, in: *The Anchor Bible Dictionary*, New York 1992, vol. 3.
- Jan XXIII, *Pacem in terris*, Città del Vaticano 1963.
- Jan Paweł II, *Przemówienie z okazji 30. rocznicy Europejskiej Konwencji Praw Człowieka „Obrona praw ludzkich w Europie”*, 9 XI 1980, w: *Jan Paweł II. Nauczanie społeczne (1980)*, t. 3, red. P. Nitecki, J. Skwara, E. Stróżycki, Warszawa 1984.

- Jan Paweł II, *Centesimus annus*, Città del Vaticano 1991.
- Jan Paweł II, *Christifideles laici*, Città del Vaticano 1988.
- Jan Paweł II, *Ecclesia in Europa*, Città del Vaticano 2003.
- Jan Paweł II, *Evangelium vitae*, Città del Vaticano 1995.
- Jan Paweł II, *Laborem exercens*, Città del Vaticano 1981.
- Jan Paweł II, *Novo millennio ineunte*, Città del Vaticano 2001.
- Jan Paweł II, *Pamięć o przeszłości oznacza zaangażowanie w przyszłość. Przemówienie przy Pomniku Pokoju, Hiroszima, 25.02.1981*, w: *Jan Paweł II. Nauczanie papieskie IV*, 1, 1981, red. F. Kniotek, Poznań 1989.
- Jan Paweł II, *Pastores dabo vobis*, Città del Vaticano 1992.
- Jan Paweł II, *Poszanowanie praw człowieka warunkiem prawdziwego pokoju. Orędzie na XXXII Światowy Dzień Pokoju*, Città del Vaticano 1998.
- Jan Paweł II, *Przemówienie na 68. Sesji Międzynarodowej Organizacji Pracy, Genewa. 15.06.1982*, w: *Jan Paweł II. Nauczanie papieskie*, v. 2, 1982, red. Z. Walkiewicz, Poznań 1996.
- Jan Paweł II, *Razem tworzyć wspólne dobro ojczyzny. Przemówienie w Parlamencie, Warszawa, 11.06.1999*, „L'Osservatore Romano” 20:1999, nr 8.
- Jan Paweł II, *Redemptor hominis*, Città del Vaticano 1979.
- Jan Paweł II, *Slavorum apostoli*, Città del Vaticano 1984.
- Jan Paweł II, *Sollicitudo rei socialis*, Città del Vaticano 1987.
- Jan Paweł II, *Tertio millennio adveniente*, Città del Vaticano 1994.
- Jan Paweł II, *Veritatis splendor*, Città del Vaticano 1993.
- Jankowski A., *Od Ducha Jahwe do Ducha Parakleta. Proces tworzenia się pneumatologii biblijnej*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 1977, nr 30.
- Katechizm Kościoła Katolickiego*, Pallottinum 1994.
- Ladaria L.F., *Antropologia teologica*, Roma–Casale Monferrato 1986.
- Langkammer H., *Etyka Nowego Testamentu*, Wrocław 1985.
- Montagnini F., *Messaggio del regno e appello morale nel Nuovo Testamento*, Brescia 1976.
- Papieska Rada Iustitia et Pax, *Kompendium Nauki Społecznej Kościoła*, Kielce 2005.
- Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Aetatis novae*, Città del Vaticano 1992, nr 6.
- Schnackenburg R., *Nauka moralna Nowego Testamentu*, Warszawa 1983.
- Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym*, Pallottinum 2005.